

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

מראי מקומות - פסחים עו.

א. ושמואל אמר תתאה גבר

כתב החוות דעת (יו"ד סי' צ"א ס"ה), שהדין של תתאה גבר הוא שכשהתחתון חם והעליון קה, שהתחתון גובר לענין להבליע בו ולפלוט ממנו, אבל אין העליון נעשה כרותח, ולכן אם הניח חתיכה קרה על חתיכה רותחת ושניהם היתה, ואח"כ נפל איסור על החתיכה העליונה, ודאי אינה נאסרת כל זמן שהיא קרה ואין היד סולדת בה. שהרי אפילו אם הוא מונח על האש ממש אינו נאסר מאיסור הנופל עליו עד שתהא היד סולדת בו. אבל אם אכן נעשה רותח עד שהיד סולדת בו, חום זה הוא כחום כלי ראשון, שכיון שהתחתון רותח מכלי ראשון, והעליון נעשה רותח מחמתו, התחתון גובר ועושה אותו כרותח של כלי ראשון.

ב. תתאה גבר

כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' רס"ד), שמה שאמרו שאם התחתון חם כולו אסור, זהו דוקא כשיש בה שומן, שאז מפעפע בכולו, וכולו נאסר. אבל במקום שאין בה שום שומן, אינו מפעפע, ולא נאסר אלא המקום שבלע.

ג. תתאה גבר

כתב הר"ן (חולין מא'): בשם הרא"ה, שדין תתאה גבר שהצונן שנפל לתוך חם נאסר, וכן בשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור, היינו רק שצריך ליטול את המקום שנגע ברותח, אבל יותר מזה לא נאסר. אולם הר"ן עצמו חולק ע"ז, וסובר שרק בצלי אומרים כן, משום שאין בו רוטב, ולכך אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום, אבל היתר צונן שנפל לתוך רוטב של איסור, וכן בשר צונן לתוך חלב חם כולו אסור.

ד. וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח

מחמת חמימותא דחרס וכו'

כתבו התוס' בשם ר"ח, שהרוטב מבשל הפסח מחמת דבר אחר. והקשו התוס', תיפוק ליה שהרוטב של איסור נבלע בה. ולכך פירשו שמה שאמרו מיטוי פסח דיברו על הרוטב עצמו, שהרוטב נצלה מחמת דבר אחר, וממילא אוסר הפסח כשחוזר ונבלע בה. ובהגהות ראמ"ה כתב, שממה שלא אסרו אלא אם נצלה הפסח על ידי הרוטב משמע, שאם נבלע הרוטב אח"כ מותר, וביאר שהוא משום שאף שיש איסור לאכול הרוטב, מ"מ יבא עשה של אכילת הפסח ודוחה הל"ת של איסור אכילת הרוטב, כיון שהפסח עצמו נצלה כראוי. אבל אם נצלה הפסח מחמת הרוטב, אין עשה כלל באכילת הפסח.

ה. כיון דצונן הוא אקורי מיקר ליה לרוטב

כתב התוס' רי"ד שלא אמרו כן אלא לענין שאין כח בחרס צונן להתחמם מן הרוטב, ולחזור ולבשל את הרוטב, אבל לענין בליעת איסור, אע"פ שהקערה צוננת, אם תשים בתוכה דבר חם, הרי היא בולעת מן האיסור, וגם פולטת האיסור שהיה מובלע בה, שהרי מה שאמר שמואל תתאה גבר, אין אומרים כן אלא לענין אוכל ולא לגבי כלים.

ו. כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל

בסולת רותחת הכי נמי בחרס רותח העיר הצל"ח, מדוע לא אמר כן רבי ירמיה בשם שמואל עצמו על הרישא של חרס, ועיין שם מה שכתב ליישב.

ז. תנן נטף מרוטבו על הסולת וכו'

הקשה רעק"א, מדוע לא העמידו בשייר הרוטב עד קרקעית הכלי ועשה גומא, והסולת נפלה לתוכה שהוא עילאה. ותירץ, שמכך שאמרו 'על הסולת' ולא 'בתוך הסולת' משמע שלא היה כן. עוד תירץ, שמי"מ הסולת קרוי תתאה, כיון שהוא במקומו, והרוטב נכנס לגבולו, ולכך הסולת גובר ומקרה, וכתב שזהו עיקר.

ח. שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבידא

הט"ז (יו"ד סי' צד ס"ק י"ג) הביא בשם הב"ח, שכוונת הגמ' היא שכיון שאינו אלא משהו, אין צריך אלא קליפה אף שאין שישים כנגדו. ותמה על זה הט"ז, שאם אין שישים כנגדו וודאי יש לאוסרו, ומה לי אם הוא מועט או הרבה. ולכך ביאר שמדובר שהיה שישים כנגדו, ולכך אינו אוסר את כולו, אבל מכל מקום צריך קליפה.

ט. כבוש הרי הוא כמבושל

פירש רש"י, כבוש בחומץ. אולם בשו"ע (יו"ד סי' קה ס"א) כתב שכבוש הוא 'בצונן', ולא הזכיר דוקא חומץ, ובביאור הגר"א (שם) פירש שצונן הכוונה בכל דבר, ושלא כדברי רש"י בכל מקום, שכתב שצריך להיות בחומץ דוקא.

י. ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא וכו'

הר"ן (חולין מא. בדפיו) הביא בזה שתי דעות, יש מי שפירש שכמכא הוא חלב והגוזל היה מלוח, אלא שהיה נאכל מחמת מלחו, ולכך התיירוהו, ויש אומרים שהכמכא היה מלוח, שהרי כמכא הוא כותח, ששליש ממנו מלח, ותלה הסוגיא אם עילאה גבר או תתאה גבר אולם התוס' (חולין קיג. ד"ה טהור) כתבו שלענין מליח אין שייך עילאה ותתאה גבר.

יא. והני מילי חי אבל צלי בעי קליפה

כתב הרא"ש (חולין פ"ח סוף סי' ל"ג) שצלי צריך קליפה, אף אם הוא צונן, משום שע"י הצלי הוא מתרכך ובלוע. ובדברי חמודות (שם) אות קע"ז הביא מהר"ן שהרשב"א והראב"ד חולקים וסוברים שצלי היינו כשהוא רותח, אבל כל שנצטנן, אף שהוא נצלה, הרי אבד רתיחתו, ודינו כחי ואין צריך קליפה.

יב. ואי אית ביה פילי כוליה אסור

כתב הרא"ש (חולין פ"ח סוף סי' ל"ג) שלכאורה משמע שדין זה נאמר על צלי, אבל הביא שבספר התרומה כתב שאפילו אם הוא חי, אם יש בו פילי אסור.

יג. אי מתבל בתבלין כוליה אסור

פירש רש"י, התבלין שנתבשלו עמו מרכיבין אותו ונוח לבלוע, וכשנפל לכותח הוא צמא לבלוע ובלע. אולם הר"ן (חולין מא. מדפיו) כתב, שהתבלין מושך את הכמכא ומבליע אותו בכולו.